

Een Schouwburg Kunstmin in Dordrecht na grote renovatie weer open

on-Nederlands theater

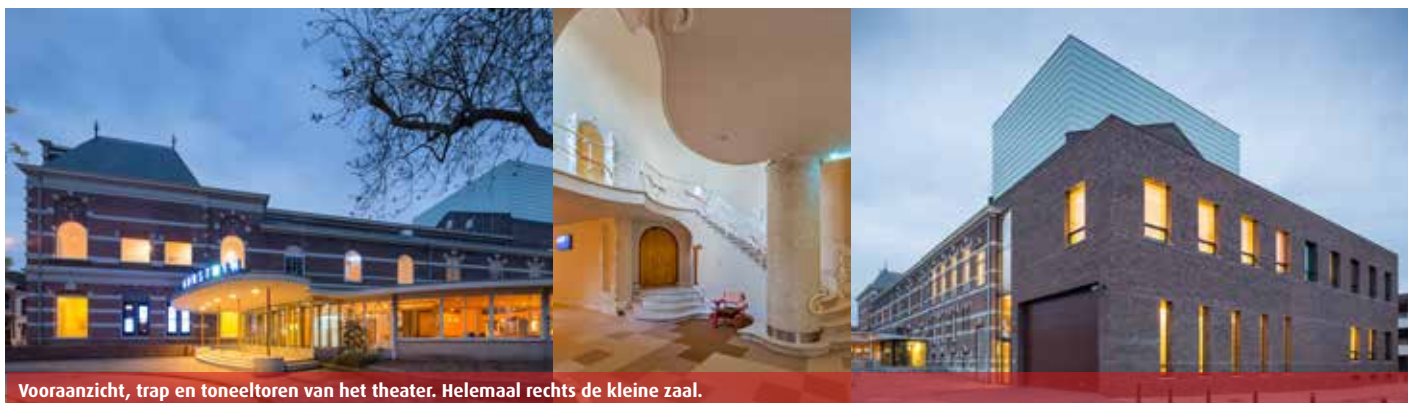
Schouwburg Kunstmin is in Nederland uniek, vooral dankzij de barokke stijl van architect Sybold van Ravesteyn. Sinds eind vorig jaar is het theater na een grondige renovatie weer open. 'We hebben heel veel moeten veranderen om te zorgen dat het niet veranderde', zegt architect Martien van Goor. | DOOR: JOS VAN DE HATERD |

Het is een wonderlijke ervaring om de grote zaal van Schouwburg Kunstmin binnen te komen. Alles is op het eerste gezicht zoals het was. De toneelopening, de kleine loges ernaast, de originele stoelen van Sybold van Ravesteyn uit 1940, de golvende houten wandbetimmering. De kleuren zijn zacht en zandkleurig, de ornamenten tegen het plafond zijn geres-taureerd. Een nieuw element zijn de speelse lichtaccenten van halogeenspotjes. Nieuw is ook de lichtbrug. Geen stoere, zwarte brug maar eentje die meebuigt met de rondingen in de zaal en dezelfde kleur heeft als het plafond. Je zou bijna denken dat die brug er altijd is geweest.

Martien van Goor, die samen met Eric Huijten de verbouwing heeft geleid: 'Een medewerker van Kunstmin die de zaal al heel lang kent, zei: "ik ben blij dat jullie de zaal niet gewijzigd hebben." Voor ons is dat een groot compliment.'

Van Goor heeft vier jaar aan de renovatie gewerkt, hij kent ieder hoekje en elk detail van het gebouw. De bewondering voor zijn voorgangers is in die tijd alleen maar toegenomen. Bij de zwerige trap, een symbool van Van Ravesteys uitbundige stijl, wijst hij op de verschillende elementen. 'Marmer, hout, stucwerk, zelfs een neonlijntje. Het lijkt een allegaartje, maar het werkt. Heel knap is dat. Zo'n trap vind

je in geen ander Nederlands theater.' Van Ravesteyn is een unieke figuur. Hij was vertrouwd met de principes van het Nieuwe Bouwen, zijn paviljoen aan de voorzijde van Kunstmin is daar een mooi voorbeeld van. Maar die zakelijke, nuchtere benadering was hem niet genoeg. Hij voegde barokke elementen toe, omdat hij vond dat mensen een behoefte aan schoonheid hebben die niet bevredigd wordt door een al te strakke en functionele benadering van architectuur. Vandaar de elegante trap, de sierlijke krullen van spiegels en decoraties en de door beeldhouwer Johan Uiterwaal in samenspraak met de architect gemaakte ornamenten.

Vooraanzicht, trap en toneeltoren van het theater. Helemaal rechts de kleine zaal.

Het lijkt alsof de lichtbrug in de grote zaal er altijd al is geweest.

Martien van Goor: 'Moderne ogen zien al snel een overdaad aan versieringen. Zeker op foto's kan het zo overkomen. Maar als je hier staat, straalt het rust en harmonie uit. Dat getuigt van een grote beheersing.'

Rijksmonument

Wat Kunstmin een rijksmonument is komt niet alleen door Van Ravesteyn. Wie vandaag het theater nadert via het parkje aan de voorzijde, ziet ruim honderd jaar bouwkunst voor zich liggen. De gevel dateert van 1890, toen architect Jan Verheul concertzaal Kunstmin bouwde, in essentie een wat smallere versie

van het Concertgebouw in Amsterdam. Het volume van de zaal was veel te groot voor toneel, de verstaanbaarheid was slecht.

Vijftig jaar later kregen Sybold van Ravesteyn en akoesticus Zwikker de opdracht om er een theater van te maken. Dat deden ze door de zaal flink in te korten. De afstand van publiek tot toneel werd op die manier ingeperkt en het kleinere volume maakte de akoestiek geschikt voor toneel. Om toch aan 800 stoelen te komen, voegde Van Ravesteyn een balkon toe. Verder kwam er een tweede, kleine zaal op de plek waar eerst de ingang was geweest en aan de parkzijde voegde hij een glazen paviljoen toe met de entree en de foyer. Dat was in 1940. Sindsdien zijn er wegens ruimtegebrek nog wat ruimtes aangebouwd, maar het gebouw als geheel was toe aan een grondige renovatie, onder meer omdat de fundering slecht was. In 2011 kreeg Greiner Van Goor Huijten Architecten de opdracht om het theater te moderniseren en te restaureren. Techniek, comfort en logistiek moesten bij de tijd gebracht worden zonder iets af te doen aan het karakter en de kwaliteit van het bestaande gebouw.

Martien van Goor heeft eerst de aanbouwsels van na 1940 geschrapt, zodat hij het gebouw van Verheul overhield met het paviljoen van Van Ravesteyn ervoor. Aan de originele plattegrond van Verheul heeft hij vervolgens een bouwdeel toegevoegd waarin hij de artiesten-ingang, het trappenhuis en de lift heeft ondergebracht. Hier is ook een inpandig loading dock voor twee vrachtwagens. Op de verdieping zijn kleedkamers en kantoren.

Oud en nieuw

De overgang tussen oud en nieuw verloopt subtiel via de glazen wand van het tussenliggende trappenhuis. Bij de renovatie is de toneeltoren maximaal verhoogd, 25 meter boven het maaiveld. Martien van Goor heeft hem niet botweg boven op de oude toren gezet maar binnen de bestaande muren laten vallen, zodat het geen zelfstandig blok is geworden dat de rest van het gebouw domineert. De toren is bekleed met glasplaten, die door een coating aan de binnenkant meekleuren met de weersomstandigheden. Bij bewolking neigt de kleur meer naar groen, bij zonlicht meer naar wit. ►

Plattegrond bestaand

- ① en ② Twee aanbousels van na 1940, deze zijn gesloopt
- ③ en ④ Kantoren en kleedkamers, deze zijn zijtoneel geworden.
- ⑤ en ⑥ Garderobes en toiletgroepen zijn verplaatst
- ⑦ De bar is in het nieuwe paviljoen verplaatst naar de overzijde

Plattegrond nieuw

- ⑧ Nieuw bouwdeel met trappenhuis, loading dock, extra achtertoneel
- ⑨ Zijtoneel tot aan buitenmuur
- ⑩ Nieuwe trappen naar kleine zaal en garderobe
- ⑪ Kleine zaal
- ⑫ Inpandig laden en lossen, kleine zaal
- ⑬ Bar verplaatst, ruimte is zo makkelijker te gebruiken voor kleine concerten

Doorsnede bestaand

- ② Aanbouwdeel dat gesloopt is
- ⑮ Toneeltoren was te laag
- ⑯ Toneelvloer was te hoog en liep schuin
- ⑰ Toneelopening en loges zijn gebleven

Doorsnede nieuw

- ⑱ Nieuw bouwdeel met trappenhuis, loading dock, kleedkamers en kantoren
- ⑲ Toneelvloer is 92 cm verlaagd
- ⑳ Daglicht op toneel via bestaande ramen
- ㉑ Verhoging toneeltoren, valt iets binnen de bestaande gevel
- ㉒ Nieuwe lichtbrug
- ㉓ Zaalvloer loopt steiler op, betere zichtlijnen
- ㉔ Balkon is steiler geworden
- ㉕ Nieuwe verdieping onder de kleine zaal

De toren voegt zich zo naar de omgeving. Naast deze zichtbare ingrepen is er heel veel gebeurd dat minder zichtbaar is. De fundering onder het gebouw is grotendeels vernieuwd, er is een kelder uitgegraven onder de kleine zaal voor garderobe en extra foyerruimte, alle technische installaties zijn nieuw. De vloer van de kleine zaal is een meter hoger gelegd, het toneel van de grote zaal ligt een meter lager. 'We hebben heel veel moeten veranderen om te zorgen dat het niet veranderde', zegt Martien van Goor.

Klein wereldwonder

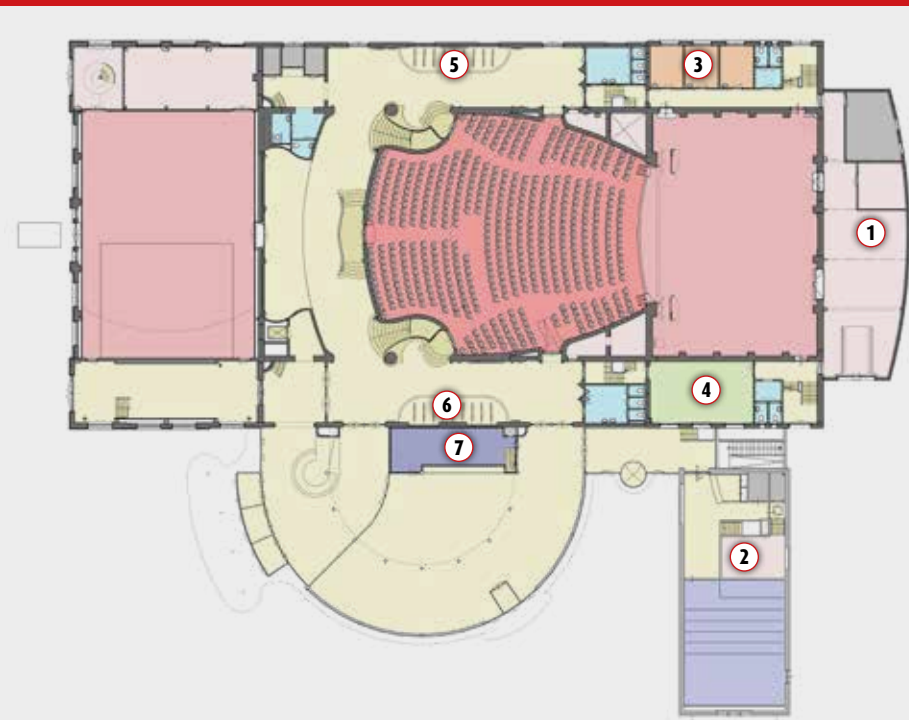
Zoals gezegd is de grote zaal vooral zichzelf gebleven. De toneelopening van tieneneenhalve meter breed, de loges, de wandbetimmering, de ornamenten, het is allemaal behouden en gerestaureerd. In het bestaande theater was al het stucwerk wit geschilderd. 'Maar we waren er zeker van dat daar kleuren onder zouden zitten', zegt Martien van Goor. Onderzoek bracht lichte zandkleuren tevoorschijn die in de zaal en de foyer zijn teruggebracht. Die originele kleuren gingen prachtig samen met het kleurvoorstel van interieurontwerper Jurgen Bey. Bey bekeek tot op pixel-niveau digitale reproducties van Johannes Vermeer en Pieter Saenredam en stelde daarmee zijn palet samen voor Kunstmin. Een van de grootste ingrepen in de grote

Doorsnede bestaand

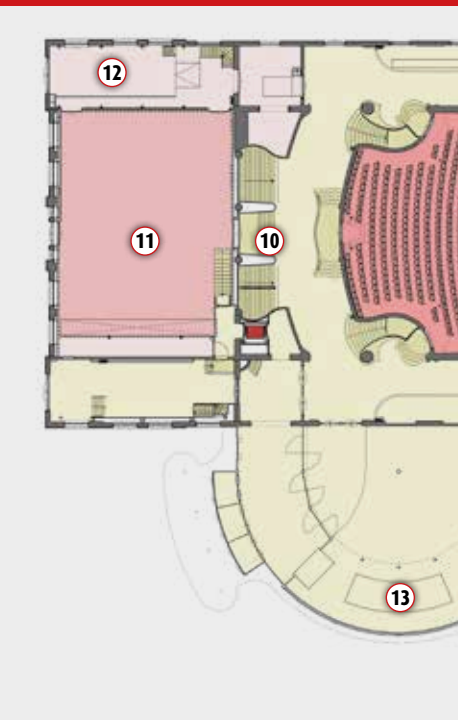

zaal is de verlaging van de toneelvloer met 92 cm, een ingreep die in het door Theateradvies BV opgestelde Programma van Eisen stond. Een van de gevolgen is dat de toneelopening een meter hoger is geworden. 'Dat heeft de verhoudingen echt veranderd, de zaal is er in mijn ogen kwieker door geworden', zegt Martien van Goor. Ook het stoelenplan is gewijzigd. Liepen er vroeger twee gangpaden door de zaal die het stoelenplan in drieën deelden, nu zijn er looppaden aan de zijkant waardoor de zaal een geheel is. De originele stoelen van Van Ravesteyn zijn gerestaureerd. 'Die stoel is een klein wereldwonder', zegt Martien van Goor. 'Je zet hem in elkaar als een bouw pakket, hij is degelijk, mooi om te zien en ook nog heel comfortabel.' Omdat de toneelvloer is gezakt, is de hel-

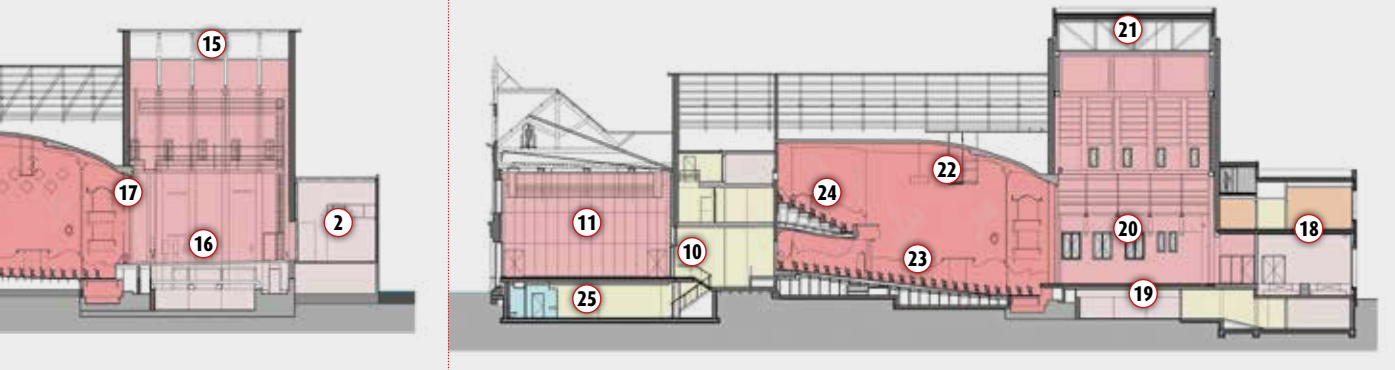
Plattegrond bestaand

Plattegrond nieuw

Doorsnede nieuw

ling van de zaal steiler geworden en zijn de zichtlijnen vrijwel overal verbeterd. Ook op het balkon lopen de rijen steiler op dan voorheen, zodat je vanaf het balkon een stukje zaal ziet. 'Dat contact tussen zaal en balkon vinden wij belangrijk, anders voelt het al snel als twee aparte zalen in je theater.' Het plafond is gerestaureerd. Boven het balkon was het in zo'n slechte staat dat het vervangen moest worden. Dat bood de gelegenheid om er akoestisch materiaal in te verwerken, zodat de nagalmtijd in het laag nog iets is verbeterd.

Vergeleken met de zaal zijn de veranderingen achter de toneelopening zeer ingrijpend en zichtbaar. De toneelvloer is links en rechts maximaal uitgebreid tot aan de buitenmuur. Door de bestaande ramen valt nu 'gratis daglicht' naar binnen. Het

achtertoneel is uitgebreid, laden en lossen kan gelijkvloers omdat het toneel een meter is gezakt. De hijsinstallatie en alle theatertechniek zijn nieuw.

Dichtgetimmerde blackbox

De kleine zaal was een 'dichtgetimmerde blackbox'. Martien van Goor heeft die opengemaakt zodat er nu daglicht binnenvalt door de ramen die er toch al waren. Hij heeft de zaal helemaal opnieuw ingericht. 'Het is fijn om in een restauratie ook een paar dingen te hebben die je naar eigen inzicht kunt vormgeven,' zegt hij. De wanden zijn bekleed met smalle, lichte panelen waarvan de uitstraling op een natuurlijke manier verandert met de lichtinval. Om het geluid optimaal te verstrooien, zijn deze panelen op een vooraf berekende, niet-regelmatige wijze over elkaar heen gezet. De enige 'strijd' die hij nog heeft in de kleine zaal gaat over de gordijnen. 'Men laat die graag hangen, terwijl het voor akoestische muziek echt beter is als ze helemaal weg zijn.'

Alles in deze zaal is nieuw: de bruggen, de trekken, de mobiele tribune met 160 stoelen, de vloer. Dit hele gebied is opnieuw ingedeeld, de zaalvloer is een meter hoger komen te liggen en daaronder is een verdieping uitgegraven voor de nieuwe garderobe en foyer. Het optillen van de vloer was een vondst waar iedereen gelukkig van werd. De theateradviseur omdat laden en lossen gemakkelijker werd, de constructeur omdat hij de kelder minder diep hoefde uit te graven en de architect omdat hij zo de kleine zaal en de garderobe een natuurlijke verbinding kon geven met de rest van het gebouw. 'Zonder die meter verhoging was de nieuwe garderobe een gat in de grond geworden, nu is er visueel

contact tussen de verschillende lagen, waardoor het bij elkaar hoort en de indruk ontstaat dat het altijd zo geweest is.' ◀

Greiner Van Goor Huijten Architecten ontwierp onder meer De Spiegel in Zwolle, het theater in De Nieuwe Kolk in Assen en de meest recente verbouwing van Carré.

De bijzondere geschiedenis van Kunstmin en de eerste plannen voor de renovatie zijn door Gerbrand Borgdorff besproken in ZL149 en 150.

Opdrachtgever	Gemeente Dordrecht
Architect	Greiner van Goor Huijten Architecten bv
Adviseur constructies	IMd Raadgevende Ingenieurs bv
Adviseur installaties	De Blaay Van den Bogaard Raadgevende Ingenieurs BV
Adviseur theater	Theateradvies bv
Adviseur bouw fysica	Adviesbureau Peutz & Associates BV
Adviseur monumenten	IDEM monumentenadvies
Vormgever interieur	Studio Makkink & Bey
Adviseur kosten	4advies
Bouwdirectie	Greiner van Goor Huijten Architecten bv
Toezicht	Joosten Bouwtoezicht
Hoofdaannemer	Hillen en Roosen Bouw bv
E-Installaties	Kuipers Centrale Projecten bv / Verkerk Elektrotechniek bv
W-Installaties	Technisch Buro Massier bv
Hijstechniek	Trekwerk bv
Leverancier licht	Controllux
Geluid	WG Theatertechniek
Stoffering	LevTec BV
Toneelvloeren	Conijn Parket Vloeren bv
Restauratie stoelen	Stol Nederland
Omvang	5.924 m ² BVO
Totale bouwkosten	12,6 miljoen euro excl. btw

